

ВАСКА ЈУКИЋ МАРЈАНОВИЋ

СМЕЈУЦКАЊЕ

Хумористичка поезија и проза за децу

ПРИРЕДИЛА

Гордана Малетић

ИЛУСТРОВАО

Здравко Мићановић

Несташан и бучан хумор за децу

Постоје људи који се рађају са ретко лепом особином да у свему пронађу зрно смешног и да готово све ситуације у животу окрену на смех. У овом квалитету, а можда и одбрамбеном механизму, лежи претварање горких тренутака у смешне ситуације, окретање збиље на шалу, што олакшава живот, те неким људима постаје стил живота и писања. Хумор је свакако добар начин за успешно преживљавање и лечење душе. А ко се једном на хумор навикне, тај му, читањем или писањем, остаје веран заувек. И иако се о њему можда најмање, или с омаловажавањем говори, јер се везује за забаву, сигурно је да га људи воле и траже. Бављење хумором можемо окарактерисати као лепу интелектуалну игру која тражи висок ниво одређених особина у чији ред спадају, осим смисла за смешно, и одређена мера, моћ запажања и добро васпитање. У сваком случају, хумористи на питање шта је хумор најбоље одговарају својим делима.

Књижевница Василија-Васка Јукић Марјановић (Вуковар, 1935 – Београд 2013) рекла је: „Хумор је исувише живахан да би се могао укалупити неком коначном дефиницијом, тим пре што је једна од његових битних особина да не трпи калупе.“* И још ово: „Хумор је толико озбиљан да онај ко то не може да схвати озбиљно мора да испадне смешан.“** У свом излагању под називом „Хумор наш насušни“ на округлом столу прве године Фестивала хумора за децу у Лазаревцу (1989), чији је идејни творац, она је хумор одредила као битну особеност нашег човека. Он је на тај начин успостављао равнотежу између правих и извиканих вредности што успостављају себе изнад човека. У римованој прози „Несташни и бучни“

* Зборник радова са културне манифестације „Дани хумора за децу“, Дом културе „Спасенија Цана Бабовић и Матична библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац, 1989.

** Наведено дело.

приметиће: „Бајке у животу, у целости не постоје. У сваку бајку и неки ђаво незван ђипи, па је претвори у стварност која, мало-мало, па зашкрипи.“ Ова књижевница имала је слуха за то „шкрипање“, проналазила га и шалила се на његов рачун. Зато се осведочила као врстан хумориста и сатиричар чији су врцави хумористички записи извор непресушног смеха.

Васка Јукић Марјановић највише је писала за децу, али се бриљантно исказала и као афористичар, епиграматиста и песник за одрасле. Ко је, као писац ових редова, имао срећу да у некој од шестих, седмих, осмих и деветих декада прошлог века редовно чита новине и часописе у којима је сарађивала – испуњавао је своје дане ведрином. Заједно са својим супругом Алексијем Марјановићем, сатиричаром и хумористом, који је у књижевности користио псеудоним Алек Марјано, највише је објављивала у часописима и листовима: „Јеж“, „Мали Јеж“, „Политика експрес“ и „Политика за децу“, као и у часопису за децу „Змај“, „Тик-Так“ и другим. У „Змају“ је деценијама уређивала хумористичку рубрику „Срдашце, смеј се“, а била је и покретач часописа „Огледалце“ (1968). Прва је код нас објавила „Антологију српске афористике за децу“ 1989. године.

Књижевни рад овог брачног пара преплитао се на најбољи начин. Осим што су се њихова имена налазила на истим странама новина и часописа, и њихове збирке епиграма, афоризама, хуморески и песама имају заједнички печат испреног духа, упркос аутентичној поетици и изразу сваког од њих. Озбиљан и мисаон, ироничан, саркастичан и пародичан, никад лакрдијашки настројен, Алексије Марјановић имао је поглед на свет који је носио убојиту оштрицу. Његов лапидаран исказ поставио је изузетно висок критеријум у нашем хумору, како у естетском, тако и у језичком смислу. Као велики познавалац заната и језика, своје епиграме и

эпитафе, афоризме и сатиричну поезију и прозу Марјановић је довео до савршенства у збиркама: „Приватно гробље“ и „Ново приватно гробље“, у „Штурим минијатурама“, „Лирици из магареће клупе“ и другим. За децу је објавио књиге луцидних стихова и прозе: „Енцименциклопедија“, „Два дабра у три чабра“, „Приче са крајем на почетку“, „Чуј сад ово“ и комедију „Шепртља“. Своја истраживања у области историјског развоја домаћег хумора објавио је 1982. године у књизи „Једна смешна историја“. У њој је указао на старину нашег писаног хумора, његову флексибилност и вредност. Марјановић је пронашао и забележио имена 126 хумористичких листова који су излазили у Србији од 1850. године, чак и у рововима за време Првог светског рата. Овај дух пренео се и на њиховог сина Бодина Марјановића (1963–1991). Он је објавио збирку афоризама и сатиричних прича „Народ је надгласан“ (1989).

Прва наша жена сатиричар, Васка Јукић Марјановић, истакла се управо својим радом на хумору и сатири. Као и њен супруг, и она је постигла изузетно висок стил у писању сатира за одрасле. Ту су се њеном изоштреном оку придруживали веома развијен смисао за разумевање друштвених појава и њихово довођење у везу, способност повезивања чињеница, тумачења генезе одређених појава, догађаја, обичаја, њихове историјске подлоге и неминовности. То су биле теме њених интересовања у делима која је објављивала, али и у разговорима, које је водила као одличан козер. И људске нарави и карактери њој су били вечита инспирација.

Колико је у својим епиграмима и афоризмима за одрасле имала убојиту жаоку, толико је њен хумор за децу незлобив и раскошан. Неспутана и своја, она је и у хумористичкој поезији, прози и драмским текстовима за децу имала препознатљив печат. Све што је писала увек је било духовито, луцидно, језички непрекор-

но. Као што ће се из овог избора видети, њене песме за децу одишу ведрином и непресушним врцавим хумором од прве до последње странице. Уз то, пуне су нежности и разумевања за осетљиво дечје биће. Написала је толико велики број оваквих остварења да њен допринос хумору за децу слободно можемо упоредити са оним који су дали наши највећи хумористи. Ипак, данашње недовољно познавање њених дела лежи у чињеници да су она, стицајем околности, у великој мери остала у периодици и да нису касније сабирана и публикована у збиркама.

Иза свега што је Васка Јукић Марјановић написала стоји велико познавање детета. Потреба за игром, кретањем и неспутаношћу била је у центру њеног занимања. Она је добро оцењивала оно што се у њиховим животима дешава када ови изостану. И сама задржавши дете у себи, обраћала им се кроз своју игру. Дечје биће, односи у породици, школа, игре, све се то стекло у њеним веселим песмама и причама у којима су лично и родитељско искуство живо присутни. Било какав несклад у дечјем животу био је за Васку извор непресушног смеха. Нарочито јој је сметала тежња за укалупљивањем деце, у коју одрасли тако лако упадну, насупрот дечјој борби за аутентичност. Веселу игру ништа мање не кваре ни себични другови, стармали, егоцентрици, као и они који су лењи и лоши, јер у животу постоје и такви. И ова неминовна препознавања и сучељавања за њу су била извор инспирације.

Засмејати дете био је за њу превасходни задатак. Смех је сматрала лековитим и корисним. Због тога је прибегавала хумору који је из ње спонтано излазио. Њене идеје и данас су задржале универзалност и свежину. Драмски заплет њених играказа, али и прича, песама и афоризама често је лежао у колизији између дечјих обавеза и жеља за игром и несташлуком. Зато је лаконски рекла:

„У једном ставу сва су деца здушна / природно је да некад буду и непослушна“. Имала је разумевања за те несташлуке и препознала је спонтане трагалачке напоре који се изражавају управо кроз игру. Вредно је описивала дечје зебње да неће одговорити очекивањима у школи, бриге да ли ће остварити своје жеље кроз хобије, спорт, прве љубави. Писала је о досади кишних дана што се јавља због немогућности детета да се игра и о свему у његовом животу што му квари радост и задовољство. То важи и за песме о првим заљубљивањима. Оне описују дечју наивност, збуњеност у савим новим ситуацијама које им изненада доноси одрастање, неспретност деце, али и чистоту и лепоту првих љубави.

Свака књижевна врста којом се бавила за Васку је била подједнако важна. Не само хумористичка поезија, него и мале форме, као што су афоризам, загонетка или скеч израз су својеврсног језичког артизма. Оригинални и свежи, они указују на подједнаку прилежност коју је придавала свему што ради. Стога су све врсте које је заступала оригиналне, свеже и разигране, добро промишљене, језички исправне и римоване са много духа.

Деца су вазда упослена великим задатком упознавања света у коме су. Васка је била поборник здравог живота деце у природи. Као њен осведочени љубитељ, написала је велики број песама и римованих прича у којима истиче потребу детета за бављењем у природи. И ту је њено оштро око дошло до изражаја. Песникиња је запажала и наоко најситније појединости у природи и познавала им значење. Њена поезија обилује описима који плене читаоца својом лепотом и оригиналношћу. Она примећује „збуњени“ ветрић у шевару, пачји „булевар“, раздраганост биља у пролеће. Кроз њене песме промичу јеленски рогови, вучје претеће очи, крила птица, трагови животиња. Ритови, речице и велике реке живе својим фантастич-

ним животом, зими пуни санти леда, а у пролеће ромора оживљене воде. Користећи метафорични језик, персонификацију и оноματοпеје, песникиња описује смене годишњих доба које доносе собом различите, ситне и крупне, догађаје – од наслућивања пролећа и других нових годишњих доба, до растанака са њима и нових почетака. Она је пренела деци све што је тамо чула и видела: румене заласке сунца, жутолисне међаве, ветрова певушења и шкрипања, шапутања и грготања воде, ребље дворце од муља, цветање пешчаних ада. Свет који је описивала препун је биљака које се стално трансформишу: локвањ, дренак, љубичице, маслаци, беле раде, трава, и сами су, као и дете, у покрету и у растењу. Веома лепе појаве представљају животиње у покрету у свом станишту и природном окружењу, пите и дивље. Медведи, зечеви, срндаћи, па и лисице и вукови, улазе у њене песме, баш као и омиљене домаће животиње.

Песникиња посматра како цела природа утиче на свакога и како се све мења из дана у дан. Јесен је погодна за маштање, исповедање, оговарање, зима за причање прича, пролеће за одлазак у природу а лето за необуздане игре. „Уранио дан, мора да пожури / да би видео како цветају божури“, рећи ће. У лето се маслаци занесу па почне да им се мути у глави. Млад месец личи на насмејана уста небеска, а јата звезда завирују кроз прозор у дечје собе. Певајући о дечачићу који се тек родио, казаће: „И уважени Милић Милић не само што је добио пелене / добио је месец и звезде, растиње, изворе, птице, јелене...“

И зима је ништа мање лепа за описивање. За песникињу су тада високи борови достојанствени старци са белим брадама а витке врбе које се надносе над реку постају балерине. У то време и шуме певају гласом ветра, док дивокозе одређују победника у медеђем зимском хркању. Све је пуно притишане радости, али и бучних излазака на снег који доноси посебне игре и забаве.

Ова поезија је динамична, упркос лирском моменту који задржава примат. Драмски ефекат ауторка постиже постављањем сцене и атмосфере, а затим и истицањем сукоба све до коначног расплета. У римованим причама и песмама причалицама, Васкини ликови по правилу су бунтовници. Њих вуку немири да беже од куће – као што ће учинити деца, али сличне идеје имају, осим њих, и ждребад, зечеви, петлови, мачори. Један метеор у њеној поезији постаје „златовласи репати путник“, док се китови претварају у живе лађе. У поезији у којој Северна звезда задрема и заборави да светли, бубамаре лете као шарене заставице, где је туна риба мрзоволка, а петлови дувачки оркестар који свира без нота, мали читалац се добро осећа и драга му је присност и лепота свега што га окружује. Ведрина и радост исијавају из ових стихова и зато их деца задовољно и радо примају и данас, много година после њиховог настанка.

И сама некада глумица и редитељ, Васка Јукић Марјановић један део свог стваралаштва за децу посветила је драми. Написала је велики број једночинки, скечева и римованих драмских прича. Ова остварења су објављивана и као посебне књиге, и у часописима, али су коришћена за драмско извођење у школама из рукописа. Они тек треба да се обједине и појаве као целина.

Избор који је пред читаоцем репрезентативан је за стваралаштво ове књижевнице. Због обима публикације, није било могуће обухватити целокупно њено стваралаштво у областима које је највише заступала. Свакако да је због тога неопходно објавити још један избор њених дела. Ипак, књига која је пред нама јасно показује виспреност духа, ведрину, хумор и лепоту поезије Васке Јукић Марјановић.

Горгана Малетић

Срећно детињство

И срећно детињство има понеке тешкоће,
све можеш, само не оно што ти се баш хоће:
немој да једеш зелено воће,
школску ограду никако не прескачи,
пре супе се не једу колачи,
заобилази барице, не гужвај одећу,
у несташлукцима не играј никакву улогу, а не водећу...

Ако ми једног дана ова правила више досаде,
предложићу да ме као цветак у саксију посаде.

Васка Јукић Марјановић

СМЕ
ЈУЦУ
АЊЕ

НЕСТАШЛУЦИ И КРИВЕ ДРИНЕ

Нејрикосновено

У једном ставу сва су деца здушна:
природно је да некад буду и непослушна!

Необичан љушач

У Италији свако дете
воли да гута шпагете,
у Чешкој сва деца која трче пешке
воле да гутају кнедличке чешке.

А знате ли шта гута првачић Јова?
Он гута велика и мала слова.

Најдужа реченица

Јесте ли упознали малу Цвету
која пише најдужу реченицу на свету?
Не покушава она враголије да прави,
само заборави тачку да стави.

Грешкава оловка

Бак првак овако маму теши:
„Ја знам правилно да пишем слова,
само моја оловка греши.

А требало би деци, док су мања,
да се купују оловке са више знања.
Мојој оловци је знање прилично плитко,
и ни једно слово не исписује читко.“

Штедиша

Витомир тврди да само зато
што је штедљив ђак,
сваке јесени
носи оцене на поправак.

Тиха ојомена

Када децу грде, нека одрасли говоре тише,
неки одрасли ни од своје деце нису научили више.